

HET WOORD VAN DE WEEK

ORGAAN VAN DE HUMANISTISCHE LUISTERKRING

Administratie Humanistische Luisterkring, Oudegracht 152, Utrecht. Postgiro 58.
Abonnementsprijs bij vooruitbetaling f 4,- per jaar, buitenland f 4,60 per jaar.
Voor leden van de Humanistische Luisterkring f 3,- per jaar. Losse nummers f 0,25.
Contrib. Luisterkr. f 1,-. Dit bedrag tezamen met bovengenoemde f 3,- te voldoen.

FRANÇOISE SAGAN ALS TIJDSVERSCIJNSEL

In 1954, dus nu al weer zes jaar geleden, verscheen een kleine roman die grote opgang maakte. Het is altijd moeilijk te zeggen waardoor een boek tot een succes wordt. Maar ditmaal lag die oorzaak wel voor de hand: de roman was geschreven door een meisje van negentien jaar, en zij was zelfs pas achttien toen zij er aan begon. Men vond de roman cynisch en erg openhartig over het liefdeleven. De titel ervan was „Bonjour tristesse”, dus „Goedendag, droefenis”.

Het was het verhaal van een jong meisje, van wie de vader weduwnaar is geworden. Hij neemt zelf veel vrijheid, wat zijn liaisons aangaat, en laat zijn dochter ook toe vrienden te hebben. Nu echter denkt hij aan een tweede huwelijk met een serieuze vrouw, een vriendin van zijn eerste echtgenote. Het meisje heeft van die vrouw, die zij al uit haar jeugd kent, wel gehouden. Maar zij is volstrekt tegen het huwelijk. Zij wil geen voorgedij van een tweede moeder, tegenover wie zij zich zelf eigenlijk minderwaardig voelt. En zij manoeuvreert nu zo, dat zij een geraffineerde samenzwering op touw zet om te voorkomen dat het huwelijk plaats vindt. De vrouw, die haar tweede moeder had moeten worden, is wanhopig en komt om bij een auto-ongeluk, waarbij men kan denken aan een zelfmoord. En het meisje is bevrijd van de druk, van het toezicht, dat zij had gevreest.

Het was geen wonder dat een beroemd katholiek auteur de schrijfster „een klein monster” noemde. Zij moest veel weten van het liefdeleven, en dan nog wel van de ongeregelde kanten daarvan, zij moest verward zijn geworden door haar vader en geen moraal kennen. Wie was zij dus? Wel, inderdaad een dochter van rijke ouders, die van de oorlog niet veel hadden geleden en zich alle luxe konden veroorloven. De jonge schrijfster noemde zich Françoise Sagan, maar dat was een schuilnaam. Die had zij trouwens gevonden in de romans van Marcel Proust en zij moest dus wel belesen zijn. Dat bleek ook uit de stijl en de behandeling van het onderwerp: de jonge dame had veel literatuur verwerkt. Zij had vroeg eind-examen gymnasium gedaan en kwam op haar zeventiende jaar al op de universiteit.

Dus een intelligent kind. Maar verwend, van jongs af aan: auto- en paardrijden, vacaties in de bergen en aan de Riviera, mondaine cocktail-partijen. Geen sociale of financiële zorgen. En nu werd zij beroemd, raasde door het land in een sportauto, veroorzaakte een paar ongelukken, werd gesignaleerd in nachtclubs en vertoefde in kringen van jonge moderne kunstenaars. Samen met hen maakte zij liedjes, componeerde een ballet dat natuurlijk schandaal verwekte, reisde en schreef daar reportages over; zij was in Italië, de Arabische wereld, Amerika en pas nog in Cuba. Intussen heeft zij nu vier romans geschreven, drie daarvan zijn verfilmd, en zij heeft een toneelstuk gemaakt, dat een heel goede pers had. Zij is heel rijk, hoewel zij nog pas 25 jaar oud is. Zij is ook al getrouwd geweest, met een uitgever die twintig jaar ouder was dan zij. Als men verder weet dat van de Franse uitgave van haar eerste boek binnen vier jaar een miljoen exemplaren zijn verschenen, en dat de Amerikaanse vertaling ook al het miljoen haalde, kunt u zich een voorstelling vormen van haar succes. Er zijn ook verschillende boekjes over haar gepubliceerd.

Vele mensen dachten: dit meisje is het type, het ideaal van de moderne, opstandige jeugd, die geen financiële zorgen wil kennen, die met auto's wil rijden en dan liefst erg snel, fijne vacaties wil en geen gezag van ouders. Dus eigenlijk een intellectuele nozem, een lelijk woord dat bij ons is ingeburgerd, met niet veel morele tucht en grote belangstelling voor een vrij liefdeleven, een droom van jonge lieden in de puberteit, maar tegenwoordig ook wel een realiteit. Ook een beetje anti-cultureel, een protest tegen de dwang die elke beschaving oplegt. En cynisch in het uiten van machtsbegeerte en aantasting van het gezag.

Maar was dat allemaal waar, behoorde Françoise tot die categorie van wel intelligente, maar toch een beetje losgeslagen jongelui? Er zijn natuurlijk dingen die voor zo'n opvatting pleiten. Haar succes, haar vrijheid en haar rijkdom zijn inderdaad een ideaal van nozems. Die verhalen over drinkgelagen en nachtclubs doen het ook wel. Haar romans zijn beslist niet puriteins, niet preuts. Eigen-

een uitzending voor de avro-microfoon van dinsdag 6 september 1960

lijk zijn zij allemaal gewijd aan ongeregelde liaisons. In zoverre is zij geen kind van de naoorlogse tijd. Men zegt dikwijls daarvan: nihilistisch. Haar succes bewijst, dat zij gevoelige snaren heeft aangeroerd en zij heeft er een muziek uitgehaald, die klonk als muziek van deze periode.

Maar op de keper beschouwd is er toch een groot wezenlijk verschil tussen Françoise Sagan en die lawaaimakende nozems. Hoe wel ik moet zeggen dat ik van dit woord niet houd, omdat er ook veel ernstige pogingen mee worden veroordeeld, om een nieuwe levensstijl te vinden. Wat Françoise aangaat nu allereerst dit: zij werkt hard, zij legt zichzelf wel degelijk discipline op. Zij leest veel, zij produceert werk dat zeker moeite kost. En men moet erg oppassen met de vereenzelviging van de schrijfster en haar werk, ook al leeft zij natuurlijk wel in dit werk. Zij is een artieste met ideeën. Merkwaardig is ook dat huwelijk: waarom voelde zij zich aangetrokken tot een man, die twintig jaar ouder was? Omdat zij kennelijk bescherming heeft gezocht en vastheid in haar leven en steun. Ik heb haar in Parijs verleden jaar ontmoet en ik moet zeggen, dat zij een ernstige, bescheiden en prettige indruk maakte. Zij is niet knap, maar in zo'n gesprek aardig en zonder gemaaktheid.

Als men haar werk nu goed beschouwt zitten daar ook allerlei positieve elementen in, die klassiek kunnen heten, en dat betekent dan: voorkomend bij alle mensen in alle eeuwen. Er ligt een beetje zwaarmoedige levenswijshoud in. Wij moeten wel bedenken dat „Bonjour, tristesse” echt betekent: „Goedendag, droefenis”, en dat hier dus sprake is van een verwelkoming van het verdriet. Het is namelijk het tegendeel van „Adieu, droefenis”. Die eerste roman zegt dus, dat het jonge meisje uit het verhaal wel een oudere vrouw doodongelukkig heeft gemaakt, maar dat daarmee ook het verdriet een blijvende metgezel is geworden. Alles schijnt in haar leven na het drama weer bij het oude. „Maar”, zo leest men, „als ik alleen in bed lig, des morgens bij het geluid van de voertuigen van Parijs, dan kwelt mijn geheugen mij. De zomer herleeft met al zijn herinneringen. Ik herhaal de naam van Anna (dat is de vrouw, die haar tweede moeder had moeten worden), ik herhaal die naam heel zacht en heel lang in het duister. Iets komt dan in mij op dat ik, met gesloten ogen, bij zijn naam noem en verwelkom: Goedendag, droefenis”.

Het opvallende nu is, dat al haar kleine romans zo weemoedig eindigen. Het zijn allemaal verhalen van ongelukkige liefdes. En onmiddellijk is het duidelijk, dat het werkelijke thema van die verhalen dit is: een man en een vrouw, die menen elkaar lief te hebben, blijken zich te hebben vergist. De twee, die het lot voor elkaar heeft bestemd, vinden elkaar niet. Er zijn allerlei mogelijkheden: ik houd van iemand, maar die houdt niet werkelijk van mij, of: wat liefde leek, was alleen maar verliefdheid, of: ik heb iemand willen veroveren uit machtsbegeerte, om me te laten gelden en met een ander te spelen, of: die ander speelt met mij, of: misschien bestaat er helemaal geen liefde, alleen maar gehechtheid en vriendschap en gewoonte; en als je dan uitbreekt, omdat je denkt eindelijk de echte grote liefde te hebben gevonden, dan is dat toch maar een teleurstelling.

Kortom: Françoise Sagan kent de psychologie van de liefde, omdat zij de Franse literatuur kent. En zij heeft niet veel illusies. Men zou zeggen: misschien moest ook daarvoor al haar eigen eerste huwelijk mislukken.

Maar nu komt er een thema, en dat is wel degelijk positief. Het is dit: wij hebben met onszelf geëxperimenteerd, nu moeten wij daarvan de gevolgen en verantwoordelijkheid ook volledig aanvaarden. Zij is wel weemoedig, maar zij klaagt niet, en zij klaagt niet aan.

Hoe eindigt de tweede roman, „Een vage glimlach”? „Opnieuw, ik wist het, was ik alleen. Ik kreeg lust dat woord tot mezelf te zeggen: alleen, alleen. Maar tenslotte, wat dan nog? Ik was een vrouw, die een man had lief gehad. Het was een eenvoudig verhaal; er was geen reden, daarover kabaal te maken.”

Natuurlijk kent zij het zogenaamde existentialisme, al is dat in wezen ook niet nieuw. Sartre, de bekendste vertegenwoordiger ervan, heeft gezegd, het existentialisme is een vorm van humanisme en hij bedoelde daarmee: de mens is vrij, hij kan zijn eigen lot bepalen, zijn eigen wezen scheppen. Maar... hij is dan ook volledig zelf verantwoordelijk en aansprakelijk voor de gevolgen van zijn daden. Hij kan geen macht ter wereld aanroepen om zich te verontschuldigen. En nu is het zo: wij zijn wel vrij, maar wij verkeren in een bepaalde situatie, en die situatie beheersen wij natuurlijk niet. Wij kunnen het bij voorbeeld niet helpen, dat wij als man of als vrouw op de wereld zijn gekomen. Maar ook de maatschappelijke omgeving beheersen wij maar ten dele, soms heel weinig. Wij moeten dus rekening houden met de reacties van die omgeving op onze handelingen. En die moedig aanvaarden. Wij hebben het gewild, wij hebben het geweten, er is geen reden om te klagen.

Nu kan men zeggen: het is dus geoorloofd, zich te gedragen als een egoïst en een individualist. En is dit dan humanisme? Natuurlijk niet in de sociale zin van het woord. Bij Sartre en bij Françoise Sagan is het wel individualisme, maar geen eenzijdig egoïsme. Want alles wat we doen heeft betrekking op onze medemensen. En het slaat op onszelf terug. Willen wij onze vrijheid dus praktisch verwezenlijken, dan moeten wij de vrijheid van anderen ook wel eerbiedigen. Handel ik als een tiran, dan maak ik van de tirannie een regel, waarnaar ook anderen zich zullen gaan gedragen. En waarop loopt het dus toch uit? Op sociale verantwoordelijkheid. En daarom: Goedendag, droefenis. Het meisje in dat eerste boek krijgt verdriet, omdat zij iemand anders verdriet heeft gedaan.

Maar er is bij Françoise Sagan ook wel een ander element: Wij kunnen niet voorkomen, anderen verdriet te doen en ook niet verhinderen, dat anderen ons pijn doen. Wij botsen tegen elkaar aan, de zedelijkheid is maar één van de vele dingen in ons leven. Er zijn ook belangen, instincten, driften. En daarom is het leed nooit uit te schakelen. Het verdriet hoort bij ons, wij kunnen niet zonder droefheid leven. Dat moeten wij zonder klagen nemen.

Maar daaruit groeit dan ook: medelijden. In

het verdriet zijn wij één. Françoise Sagan heeft geprotesteerd, toen een Arabisch meisje in Algerije gefolterd bleek te zijn. Zij zegt: wees moedig, neem het leven, zoals het is. Maar zij wekt niet op tot hardheid jegens anderen, maar tot medeleven met die anderen. In een interview heeft men haar eens gevraagd hoe zij een dochter zou opvoeden, als zij die had. Zij zei: ik zou haar leren, hoe het in het leven toegaat. Ik zou haar cultuur meegeven. En laat zij dan haar eigen leven maken. Als zij de liefde wil leren kennen, kan niemand haar daar van afhouden. Ik zou willen, dat zij een edele opvatting heeft van de liefde, en die ook zou kunnen herkennen. Maar vergist zij zich, dan zal zij zelf de prijs daarvan moeten betalen. Zij voegde hier echter aan toe dat

haar dochter altijd op haar zou kunnen rekenen, dat zij haar nooit in de steek zou laten. Men ziet dus: deze jonge vrouw heeft wel ernstige denkbeelden over individuele en sociale verantwoordelijkheid, die onverbrekkelijk met de vrijheid samengaat. En haar werk is veel beter dan haar reputatie, toen zij haar eerste roman uitgaf. Zij kan zich stellig nog ontwikkelen tot een groot schrijfter, die iets positiefs van onze tijd tot uitdrukking brengt: dat menselijke waardigheid hierin bestaat, dat men niet te veel illusies heeft, het verdriet aanvaardt dat bij het leven past, dat er geen vrijheid is zonder verantwoordelijkheid te dragen, maar dat men harder moet zijn jegens zichzelf dan jegens anderen.

Dr. A. L. CONSTANDSE

DE SCHOOL WAAR JE ANDERS MAG DENKEN

„Het onderwijs zal de regering aanhoudend een zorg zijn”. Zo hoort men wel eens het beleid van de regering kenschetsen met betrekking tot ons onderwijs. Nu, wat men ook van minister Cals mag zeggen, dat verwijt kan hem in ieder geval niet gemaakt worden, nu hij het parlement een mammoetwet heeft voorgelegd, waaraan hij zich bijna dreigde te vertillen. Het voorlopig verslag der Tweede Kamer is opvallend positief na de lawine van kritiek die van zoveel kanten over dit nieuwe ontwerp van wet is uitgestort. Het ziet er dus naar uit, dat de wet inderdaad een gerede kans maakt aangenomen te worden, ondanks het principiële verzet van onze protestants-christelijke vrienden. Merkwaardig is dat eigenlijk, dat de felste kritiek op het ontwerp tot nu toe is gekomen uit de hoek van de anti-revolutionaire partij. Wie de toelichting op het wetsontwerp leest, zal eerder denken dat het openbaar onderwijs in gedrang dreigt te komen dan dat men van confessionele kant bezwaren zou hebben. In die toelichting staat namelijk niets meer of minder dan dat de regering ervan uitgaat, dat verantwoordelijke ouders zelf voor het onderwijs voor hun kinderen zorgen, een bewuste keuze doen (lees: voor de bijzondere school), en dat voor de anderen, de onverantwoordelijken dus die zich aan de opvoeding van hun kinderen weinig gelegen laten liggen, de overheid ook nog een school in stand houdt, die dan de openbare school is. In al zijn extremiteit is die stelling lijkt mij onhoudbaar, zelfs voor een katholieke minister, maar wie dacht dat hij zich, zijn vergissing bemerkend, gehaast zou hebben die te rectificeren, heeft het mis. Zovele gelegenheden als daartoe geweest zijn, de minister handhaaft zijn toelichting, die toch op zijn zachtst uitgedrukt een grove belediging is van al die ouders die om principiële redenen aan de openbare school de voorkeur geven, en dat zijn er gelukkig nogal wat. Gelukkig ja, want wij humanisten zijn van mening, dat een openbare school, toeganke-

lijk voor kinderen uit alle rangen en standen van het volk, kinderen van ouders met welke godsdienstige of politieke overtuiging dan ook, dat die openbare school veruit de voorkeur verdient boven de bijzondere. Ik spreek nu niet over de z.g. bijzonder-neutrale scholen, die in vele gevallen een nuttige functie hebben, maar over het bijzonder onderwijs op de een of andere levensbeschouwelijke grondslag, dat de humanist ten stelligste afwijst. Waarom? Ach, dat is eigenlijk in een paar woorden gezegd. Wij menen dat het pertinent onjuist is om kinderen op jonge leeftijd al te belasten met het geestelijk stempel van hun ouders, zonder dat zij de achtergrond daarvan kritisch genoeg kunnen bezien. Wij moeten een kind zodanig opvoeden, dat het in staat is een bewuste keuze te maken in ieder opzicht, wanneer het daartoe de nodige rijpheid bezit. Natuurlijk is dat een ideaal, dat nooit geheel bereikbaar is, omdat wij nu eenmaal mensen zijn en ten opzichte van onze eigen overtuiging nooit die objectiviteit kunnen betrachten, die voor een juiste uitvoering van dat ideaal noodzakelijk is. Niettemin kunnen we het ideaal nastreven, en wij doen dat bij voorbeeld door onze kinderen zoveel mogelijk met anderen in contact te brengen. Wij mijden niet alleen de voetbalvereniging en de geitenfokvereniging op eigen grondslag, wij sturen ook onze kinderen naar de openbare school, omdat het daar in de gelegenheid is in contact te komen met die anderen, van wie het misschien een onjuiste indruk zou kunnen krijgen als het alleen op onze eigen voorlichting moest afgaan.

Wij kiezen dus voor de openbare, voor de algemene school, de school waar „andersdenkenden” niet als een soort melaatsen worden beschouwd, waar het iedereen vrij staat te denken en te geloven wat hem belieft, kortom de school waar je anders mag denken. Dat is wel precies het omgekeerde van wat men op de confessionele scholen wil. Ouders die besluiten hun kind naar een school te sturen die dezelfde geest ademt als hun eigen

milieu, zijn mede schuldig aan de vergaande verzuiling, die ons land als een splijtzwam bedreigt. Hun kind is niet in de gelegenheid kennis te maken met de ideeën van anderen dan die in zijn eigen groepje, zijn eigen „zuil” als dat voor een kind niet zo belachelijk klonk, het krijgt — ongeacht misschien de goede wil van ouders, onderwijzers en leraren — een vertekend beeld van die „ander”. Naar mijn stellige overtuiging begint de veelgewraakte verzuiling bij de school. Kinderen die een vertekend beeld van hun medemensen hebben gekregen, zullen nooit in staat zijn later op een normale wijze met die mensen om te gaan.

In een tijd waarin het stereotiepe beeld van de Fransman, de Duitser, de Belg, dank zij veelvuldig internationaal contact gelukkig begint te vervagen, trachten wij in ons land nog steeds een dergelijk beeld van de katholiek, de protestant of de buitenkerkelijke te handhaven. En dat nog wel in een tijd waarin juist in het bijzonder het accent gelegd wordt op de menselijke factor in het gehele maatschappelijk bestel, waarin dag in dag uit gevraagd wordt om mensen die de juiste teamgeest bezitten, die in staat zijn een probleem samen met anderen aan te vatten. In Nederland zal dat een onbereikbaar ideaal blijven, als wij op de huidige weg doorgaan, als wij de ziekte van de verzuiling onze kinderen al als een kwade bacil inspuiten op de lagere en middelbare school, ja zelfs op de kleuterschool en in het hoger onderwijs! Blijkbaar wordt het in sommige kringen al voor kleuters levensgevaarlijk geacht met „andersdenkenden” (mag ik dat dan even tussen aanhalingstekens zetten?) om te gaan, terwijl anderzijds de beoefenaars van de wetenschap blijkbaar nog niet tot voldoende kritisch vermogen in staat geacht worden om de omgang met die gevreesde andersdenkende zonder kleerscheuren te doorstaan. Wie, in calvinistisch of rooms-katholiek milieu opgevoed, nooit anders heeft bezocht dan de calvinistische of de roomse kleuterschool, lagere school, middelbare school en zelfs universiteit, kan met de beste wil van de wereld niet in staat zijn zijn medemens te begrijpen. Op die grond aarzel ik dan ook niet de keus voor een bijzondere school rondweg onverantwoordelijk te noemen.

Naar de openbare school dus, maar is die dan in alle opzichten ideaal? Ach nee, maar de problemen die er voor ons onderwijs bestaan, kunnen opgelost worden. Zij zouden zoveel gemakkelijker opgelost kunnen worden als niet altijd en eeuwig die forse zuilen in de weg stonden. Men zou in het nationale bestel meer aandacht kunnen vragen voor de school dan voor weer-een-andere school. Men zou misschien bereid zijn voor die ene school eindelijk wat meer geld beschikbaar te stellen (zou één straaljager minder nu werkelijk zo'n kwaad kunnen?) en in ieder geval zou het beschikbare geld aanmerkelijk doeltreffender kunnen worden aangewend.

Maar ja, we zijn nog niet zover. We gaan eerst trachten de zaken zoals ze nu liggen, wat beter te organiseren. De minister heeft met zijn mammoetwet daartoe een lofwaardige poging gedaan. Er zal nog wel het een en ander aan die wet bijgevoegd moeten worden voor alle kritiek verstomt, maar in ieder geval is de hele opzet een grote vooruitgang

in de vrij chaotische toestand van het ogenblik. Het zal nog wel even duren voor wij gewend zijn aan een lavo, een mavo en een havo, aan niet minder dan zes soorten voorbereidend wetenschappelijk onderwijs, waaronder zelfs een atheneum zonder Grieks, maar ook dat zal wel wennen. In ieder geval sluit de zaak organisatorisch als een bus. Alleen blijft de vraag waar de minister al dat personeel vandaan wil halen. Of moeten de middelbare scholen, naar het voorbeeld van de lagere, ook maar klassen van vijftig en meer kinderen gaan tellen? Een weinig aanlokkelijk perspectief, dat meer dan welke fout ook die men het onderwijs zou kunnen verwijten, funest is voor het kind, en dat bovendien de ambitie om een baan in dat onderwijs te zoeken bepaald niet zal stimuleren. Maar goed, deze minister heeft een wet op de kweekscholen in het Staatsblad gekregen, die er zijn mag; misschien verandert hij ook nog wel eens iets aan de opleiding voor leraren. En misschien ziet hij zelfs kans het schrikbarend tekort aan leerkrachten op de lange duur toch nog eens op te heffen. Wie weet, we mogen de hoop nooit verliezen zolang er nog leven is. . . .

In organisatorische zin zal er dus binnenkort op ons onderwijs niet zo bijzonder veel meer aan te merken zijn, maar dan blijft toch het aspect dat ons op dit moment meer interesseert. De school, de openbare school dus, willen wij humanisten niet in de eerste plaats zien als een „leerfabriek”, als een instituut waar men met kennis volgestampt wordt, maar wij zouden zo graag zien dat de school meer en meer haar opvoedende taak begreep. Dat gebeurt ook hier en daar wel, maar het blijft naar onze smaak nog te incidenteel. Dat heeft één oorzaak, en die is voornamelijk, dat de grondslag van de openbare school niet duidelijk genoeg vaststaat. Als het bestaanbaar is, dat een minister (en het is bijna altijd een katholieke minister die aan het hoofd van ons openbaar onderwijs staat!) het openbaar onderwijs beschouwt als een soort verzamelbak voor het uitschot, dan zijn wij toch wel ver af van het humanistisch ideaal van een openbare school, een algemene school, toegankelijk voor iedereen, maar bovendien met een eigen taak, een eigen gezicht. Niet het gezicht van kleurloze neutraliteit, waartoe haar tegenstanders haar zo graag verplichten en dat zij haar dan vervolgens verwijten, maar het gezicht van een opvoedingsinstituut, een instelling die opvoedt tot verdraagzaamheid en burgerzin, tot de sociaal-voelende, tot werkelijk contact met zijn medemens in staat zijnde mens waaraan onze democratische staat behoefte heeft. Het kind dat de algemene school bezocht heeft, moet zich bewust zijn deel te zijn van een groter geheel, waarin hij moet meespelen, waarin hij niet meer en niet minder is dan een ander, waarin hij met die ander verbonden is, hecht verbonden, niet alleen door zijn werk, maar ook innerlijk. Hij is met die ander verbonden, om het even welke overtuiging die ander belijdt, hij is niet alleen met zijn geloofsgenoten verbonden. Hij is opgevoed in een werkelijke verdraagzaamheid, waardoor hij andersdenkenden als gelijkwaardige medemensen heeft leren beschouwen en nimmer geneigd zal zijn iedere aanhanger van een andere opvatting dan de

zijne te beschouwen als een eigenlijk toch maar zielig mens, of erger: als een minderwaardige. De openbare algemene school behoort dus geen neutraal instituut te zijn, in die zin dat ieders mening wordt ontzien doordat men erover zwijgt, doordat alle godsdienstige en politieke problemen op die school taboe zijn; zij behoort die problemen juist onder de loop te nemen en ze, overeenkomstig haar aard, van alle kanten te belichten. Daartoe bestaan mogelijkheden genoeg. De onderwijzer kan in het algemeen in staat geacht worden dergelijke stof objectief genoeg te behandelen op een niveau dat het bevattingsvermogen van zijn toehoorders niet te boven gaat. Hij behoeft daarbij immers nog niet al te diep op de dingen in te gaan. De leraar zal tegenover een al heel wat kritischer middelbare-school publiek, misschien eerder geneigd zijn zijn eigen mening wat meer te accentueren dan die van anderen, maar op de openbare school behoeft men daarvoor niet zo bevreesd te zijn. Het volgend uur komt er immers weer een andere leraar, die er waarschijnlijk weer heel anders over denkt. Zeker op een openbare school behoren zaken als de Europese eenwording, de ontvoeging van de Afrikaanse en Aziatische gebieden, en dicht bij huis de principiële tegenstellingen die ons volk verdeeld — tē verdeeld — houden, niet onbesproken te blijven.

Misschien stel ik mij de openbare school wat te idealistisch voor, misschien zult U zeggen, dat die school toch alleen door buitenkerkelijken en vrijzinnige christenen wordt bezocht? In de eerste plaats is dat niet helemaal zo, want het aantal rechtzinnigen dat hun kinderen toch naar de openbare school stuurt, neemt toe, terwijl de levensbeschouwelijke en politieke overtuigingen van de leerkrachten op vele scholen nogal wat uiteenlopen. Maar als het al zo zou zijn, wie is dat dan te verwijten? Toch niet de openbare school, die haar ideaal trouw is. Eerder de bijzondere school, die grote contingenten kinderen aan die algemene school onttrekt en haar vervolgens verwijt dat zij daardoor niet meer zo algemeen is als zij wel zou wensen.... Het wordt tijd dat wij de dwaze geldverspilling die onze drie- of meerzuilige volksgemeenschap eigenlijk is, eens bij de wortel aantasten, en die wortel van het kwaad is mijns inziens duidelijk het gescheiden onderwijs. Voor een humanist, prin-

cipieel tegenstander van de verzuiling als hij is, kan de keus niet moeilijk zijn. Hij kiest uiteraard voor de openbare school. Voor talloze minder bewust levende buitenkerkelijken wordt de keus echter vaak bepaald door het feit dat de ene school dichterbij is dan de ander, dat de ene een wat betere naam heeft dan de ander, dat een vriendje of vriendinnetje ook naar die of die school gaat, of dergelijke. Laten juist zulke mensen er nog eens over nadenken wat zij hun kinderen aandoen als zij ze naar een verzuilde school sturen, die zich bewust van „de anderen” afscheidt, waar je beslist niet anders mag denken. En tenslotte, laat al diegenen die nu nog op godsdienstige gronden aan confessioneel onderwijs de voorkeur geven, zich bewust zijn op die wijze aan een verdere verzuiling van ons volk mee te werken. Laten zij begrijpen, dat de openbare school in plaats van een humanistische of zelfs maar buitenkerkelijke school te zijn — zoals haar ten onrechte wel eens wordt verweten — integendeel behoefte gevoelt aan een versterking van het christelijk element onder haar pupillen. De openbare, algemene school is een school voor iedereen. Zij is het enige, of althans het voornaamste middel om de verzuiling te bestrijden. Ik meen dat het Sieto Hoving was, die in zijn cabaret Tingel Tangel eens opmerkte: „In Nederland meent iedereen zijn zuil een volk te zijn”. Als wij daaraan niet willen meewerken, staat ons een belangrijk strijdmiddel ten dienste: de openbare school. Alleen daarmee kunnen wij er tenminste voor zorgen dat onze nationale zuilen op zijn minst rusten op een gezamenlijk fundament.

R. DE LA RIE

STILLE NACHT

Er zijn zo hoge tonen
en ook zo lage
Dat Mensenoren
Ze niet horen.
Mogelijk wonen
Is bos of hage
Vogels voor ons verborgen
Zingende tot de morgen.

Albert Verwey (1865—1937)

Luistert U ook elke 1e dinsdag van de maand naar onze uitzending via de A.V.R.O.-microfoon?

Zie voor de juiste tijd ons overzicht van de komende lezingen.

kerstkamp

Onder leiding van de Heer en Mevr. Lageman wordt een kerstkamp gehouden. Aan dit kamp kunnen ook kinderen deelnemen. Voor kinderleiding zal worden zorggedragen.

Aanvang zaterdag 18 uur (met diner).

Einde maandag na diner. Prijs f 21,— per persoon. Bij voldoende deelname 2 dagen langer tegen f 6,— per dag.

Aanvragen en aanmeldingen bij „De Ark”, Belvédèrelaan 14, Nunspeet.

GEDICHT

Een zoen, een hand, een perzik waar
we in bijten,
Hoezeer bemin ik die realiteiten
Boven de heilsbeloften in de wind!

In bovenstaande, naar mijn smaak, fraaie en heldere versregels van Jan Greshoff vind ik op bondige wijze enkele essentiële elementen van mijn bestaan uitgedrukt. Enkele natuurlijk maar, want er zijn meer aspecten, die elk voor zichzelf breed zouden kunnen worden uitgewerkt. Ik zal dat nalaten.

Ik heb namelijk iets tegen mensen, die elke zaak grondig willen behandelen. Eerst wilde ik schrijven: „een afkeer”, maar dat is veel te sterk. Ik vind ze alleen maar oervervelend. Ik ken er enkele — maar zoals u al begrijpt vermijd ik zoveel mogelijk hun gezelschap — die nooit iets zomaar zeggen, maar altijd verantwoord aan het redeneren slaan en van alles de diepste oorzaak opsporen en de gevolgen tot het einde der wereld.

Deze mensen zijn nooit onbekommerd. Zij leggen hun levensweg mompelend en fronsend af. Zij haken naar het Gesprek, dat ik juist zoveel mogelijk ontloop. Nimmer verheldert een blijde lach hun gelaat, want er valt in dit aardse tranendal niks te lachen.

Wenst men, om een eenvoudig voorbeeld te noemen zo iemand een goede morgen toe, dan zal hij niet nalaten te zeggen, dat zijn morgen niets goeds heeft gebracht. Hij is na een onrustige slaap ontwaakt en begeeft zich aan de arbeid. Die arbeid is voor hem een plicht. Naar gelang van maatschappij- of levensbeschouwing zal hij iets ten beste geven over de heer Zijlstra of zijn werkgever, die met het leeuwendeel van de vruchten van zijn werk gaan strijken of over de zondeval, waarvoor hij dagelijks het gelag betaalt.

Beide onderwerpen zijn voor hem voldoende om er een uurtje over te spreken. Zonder enige moeite behandelt hij de monetaire en fiscale politiek van deze en de vorige regering, de kwestie van staatsbemoeiing- en -onthouding, hij bespreekt Adam Smith en Marx, Thorbecke en Drees, de geleide, de vrijere en de vrije loonpolitiek. Indien hij ondernemer is, zal hij zeggen, dat de zogenaamde werknemers alles liever nemen dan werk en indien hij tot de onzelfstandige beroepsbevolking behoort zal hij zeggen, dat de werkgevers liefst niet anders zouden geven dan werk.

Werpt hij het over de theologische boeg, dan zal hij u duidelijk maken, dat het simpele

uiten van uw wens in strijd is met hetgeen geschreven staat, dienvolgens zondig is en hem in zijn diepste gevoelens kwetst. En gij moogt u gelukkig prijzen, wanneer hij niet tracht u tot zijn sombere zienswijze over te halen.

Persoonlijk ben ik er van overtuigd, dat zulke zwaartillende zwartkijkers hun vrouw plagen en hun kinderen in hun ontwikkeling knotten.

Ik houd het liever bij Greshoff. Het is een beknopt program, maar zo heel weinig is het ook weer niet. Een zoen, een hand en een perzik. Opwekkende erotiek, goede wil jegens de naaste en een levenspeil, dat zich boven het bestaansminimum verheft, ziedaar Freud, Adler, Chroesjtsow en Eisenhower in één korte, dichterlijke regel samengevat.

Als wij er, zij het voor korte tijd, in slagen de zoen, de hand en de perzik tot realiteiten te maken dan zijn weliswaar nog niet alle problemen opgelost, maar dan kunnen wij toch zeggen, dat we iets van ons leven hebben gemaakt. En als dit dan ook nog aan drie miljard anderen zou gelukken, zouden de dagbladen wel eens in moeilijkheden kunnen komen. Want de ervaring leert, dat de kranten aankondigingen als „Bloedbad te...”, „Scherpe nota van...”, „Toenemende spanning in...”, eindeloos kunnen herhalen. Het is te betwijfelen of herhaalde mededelingen als „Man geeft zoen”, „Oost en West hebben geen ruzie”, „Iedereen heeft genoeg gegeten” duurzaam de aandacht zouden blijven trekken.

Ik bemin dus de realiteiten. En wel: boven de heilsbeloften in de wind. Maar als die realiteiten er nu niet zijn, kunnen de heilsbeloften het leven toch al aardig opfleuren. Een nijpend tekort aan welgemeende zoenen, en handen en smakelijke perziken is waarschijnlijk de oorzaak van het heilsbeloven, waaraan wij ons allen zo dikwijls te buiten gaan. Als ik des zondags aan mijn radio draai hoor ik de fluwelen stemmen van paters, de bezwerende geluiden van lichte en zware dominees en de docenten die het humanistische woord verkondigen. Zij allen maken duidelijk, waarom ze zijn, zoals ze zijn en dat het beter ware als anderen ook zo waren.

Maar als ik dan — hetzij overdrachtelijk of letterlijk — de zoen, de hand en de perzik onder mijn bereik heb, ben ik geneigd de knop van het radiotoestel weer terug te draaien, denkende: Hoezeer bemin ik de realiteiten boven de heilsbeloften in de wind.

H. H.

lezingen voor de radio

zo. 18 sept. VARA 9.45 uur Mevr. D. Heroma Meilink: „De wijnpers”.

zo. 25 sept. VARA 9.45 uur P. H. Dubois: „Avonturen van het humanisme:
de eeuw van Voltaire”.

zo. 2 okt. VARA 9.45 uur Prof. Dr. Libbe van der Wal: „En wat zegt een
humanist daarvan?”